

KOZMICKÉ PTAČÍ LOUKY - VZNIK, SOUČASNOST A DALŠÍ VÝVOJ

KAMIL LISAL

KAMIL LISAL

Ve firmě Semix, kterou vede, se snaží uplatňovat odpovědný přístup ke spotřebitelům, vyrábět potraviny z hodnotných surovin, domácího původu, bezpečné, se sníženým obsahem cukru. Podporuje výrobu a odbyt biopotravin. Společnost Semix se rozhodla zapojovat aktivně do péče o českou přírodu a nacházet lokality, kde by mohli obnovovat původní ráz krajiny.

Rezervace situovaná do katastru dvou obcí – Kozmice a Dolní Benešov v okrese Opava má za sebou několik let existence, kdy původní plocha o rozloze 13,5 ha se rozšířila na současných 73 ha. Cílovou rozlohou je konečných 80 ha, kdy další rozšiřování s ohledem na konfiguraci terénu a historicko-hospodářské vazby již není možné. Podmínkou k zajištění dlouhodobé existence rezervace je vyřešení vlastnických poměrů k pozemkům jak jinak, než jejich nákupem. Tento zcela rozhodující krok je nejnáročnější finančně i organizačně. Je to zřejmě i ze skutečnosti, že výkup pozemků trvá již 18 let a stále není ukončen. Většina pozemků (60 %) nebyla zakoupena přímým prodejem, ale výměnou honu s luční kulturou za ornou půdu, a to v poměru 1:1 při nerovnosti ceny orná půda versus zamokřená louka.

Jak se dařilo postupně rozšiřovat plochu rezervace, tak postupovaly práce ve 3 etapách při tvorbě tůň a mokřadů. Nabízela se desítky různých modifikací, jak by měla lokalita vypadat, k čemu a komu by měla sloužit. Od samého počátku mi bylo

jasné, že nenajdu projektanta, byť vodo-hospodáře, který by při tvorbě projektu do něj zapracoval biologické předpoklady pro budoucí složky biodiverzity. Nezbyvalo nic jiného, než se s problematikou co nejdokonaleji seznámit vlastním studiem. Dělo se tak studiem literárních informací, internetových zpráv, ale hlavně návštěvami lokalit v sousedních zemích s podobnými terénními podmínkami. Cílem bylo vytvořit předpoklady pro nejširší spektrum živočichů se stěžejním zájmem o skupinu bahňáků. K tomu byla právě vybrána tato lokalita, kde terén na úseku 1 kilometru dosahuje převýšení max. 1,5 m.

V I. etapě bylo vyhloubeno několik tůň o různé hloubce a celkové rozloze cca 3 ha. Velmi brzy jsem zjistil, že pouhým hloubením tůň by nebylo možné dosáhnout vhodného prostředí pro cílové bahňáky. Byly to jenom díry v terénu zaplněné vodou, v budoucnu zarůstající rákosem, a stále se zazemňující. Aby se tak nestalo, bylo potřebné dostat hladinu vody nad úroveň terénu, samozřejmě bez nutnosti čerpání vody. Jedinou volbou bylo vybudování hrá-

Celkový pohled na část lokality. Foto Kamil Lisal

Jeřábi popelaví jsou stálými obyvateli, letos úspěšně vyvedli 2 mláďata. Foto Kamil Lisal

ze po obvodu rezervace ve výšce kolem 1 metru v půlkruhu v nejnižší části lokality. To si vyžádalo stavbu nového stavidla (přehrážky), které se rovněž muselo zvednout nad úroveň okolního terénu. Dosáhlo se tak stavu, že jediné stavidlo určuje výšku hladiny v celém rozsahu 73 ha rezervace. Vznikl tak (navíc k hlavním hlubokým tůňm) bezpočet ploch s hloubkou vody od 10 cm do 50 cm, což bylo zamýšleno. S tímto opatřením se navíc zvýšila hloubka bagrovaných tůň až na 2 m, a to je nejlepší způsob, jak zabránit jejich zarůstání. Při maximální hladině vody v jarním období je nyní cca 60 % plochy rezervace z uvedených 73 ha pod vodou. Hladina postupně klesá, v letních měsících může poklesnout až o 1,5 m. Tento režim hospodaření s vodou patří rovněž mezi důležité opatření zabraňující zarůstání orobincem a rákosem. Tímto střídáním se se po dočasném zavodnění opět obnoví luční porost. Vybudování hráze s následným rozlivem vody, bylo nejdůležitějším počinem v pozvednutí lokality na úplně jinou úroveň, co se týká tvorby prostředí pro vážky, obojživelníky, ptáky a další.

V současné době je lokalita vedena tak, že v jádrové části (II. etapa) není prováděna žádná údržba, je zarostlá rákosem a je určena pro brodivé a rákosinové ptactvo. Na ploše I. etapy je prováděn management takovým způsobem, aby třetinu tvořil vyšší porost a zbytek nízká pasená louka. Tato část je využívána vodouši rudonohými (2-3

páry k hnízdění) a několika páry čejek chocholatých. Poslední III. etapa je největší a je udržována na co nejnižší výšce lučního porostu, ale přitom musí být porost rozvolněný a výškově strukturovaný. Celá plocha je určena pro hnízdění bahňáků.

VÝSLEDKY

Jaké jsou tedy dosavadní výsledky, pokud se týká atraktivnosti podmínek pro faunu, zejména ptactvo? Zde je třeba si uvědomit, že důležitější než kolik vody a jaká hloubka vody, rákos ano či ne, kvalita louky aj., je faktor, kolik potravy je prostředí schopné poskytnout případným druhům při reprodukci nebo na tahu či jen potulkách

krajinou. O pestrosti potravních zdrojů rozhoduje mimo jiné i kvalita okolní krajiny, ze které by se měli jak bezobratlí, tak obratlovci postupně nastěhovat do nově vzniklé lokality. Naše rezervace není výjimkou. Jako v jiných oblastech i zde jsou v okolí používány chemické prostředky k zemědělské produkci. Důležitou roli hraje také délka doby od založení biotopu ve smyslu obsazení lokality vodním i jiným hmyzem jako zdrojem potravy. Za stavu, kdy byly jednotlivé etapy prováděny postupně ve dvouletých odstupu, byl tento jev dobře pozorovatelný. Mezi stabilně se vyskytující a hnízdící druhy patří vodouši rudonozí v počtu hnízdících párů 5-8, trvale se zdržujících jedinců bývá běžně až 20 ptáků. Čejky chocholaté hnízdí v počtu 15-20 párů, v průběhu podzimního tahu se zdržuje po delší období až 100 jedinců. Hnízdí většina zástupců vrubozobých s výjimkou potápky roháče. Každoročně vyvádějí mláďata 2 páry hohola severního. V letošním roce potěšilo úspěšné hnízdění jeřába popelavého. Běžné je rovněž každoroční vyvádění mláďat hus velkých v počtu až 15 párů. Hnízdění drobného rákosinového ptactva je rovněž bohaté. Jsou to různí rákosníci, cvrčilký, strnadi rákosní.

S ohledem na skutečnost, že ve vegetačním období se na lokalitě zdržuje od stovek kusů až po narázově tisíc jedinců ptáků, panují mezi nimi silné mezidruhové (konkurenční) vztahy. V letech 2020 až 2021 hnízdilo nebo se zdržovalo od března do října 500 a více jedinců racků chechtavých, to vedlo k tomu, že byly vytěsněny druhy jako čejky a vodouši, jejich hnízdící počet

Vodouši rudonozí hnízdí pravidelně v počtu 5 – 8 párů. Foto Kamil Lisal

se snížil na polovinu. V letošní sezoně se počet racků snížil na jednotky, přechodně desítky kusů a vodouši i čejky vyhnízдили v nejvyšší počtu.

ŘÍZENÍ A MANAGEMENT NA LOKALITĚ

Z hlediska nároků na finance a stejně tak rozsahu organizačních i časových potřeb, není velký rozdíl mezi zřízením rezervace a její následnou údržbou. Založením rezervace vše teprve začíná. Vybudováním biotopu nastanou otázky jak dál v jeho managementu. Směrů je několik. Nejjednodušší, ale špatná volba, by bylo ponechat lokalitu samovolnému vývoji. Aktivní management je podmínkou k udržení nebo dosažení určitého cílového stavu. Každá lokalita je originál a univerzální postup nelze uplatnit. Nezbyvá než sledovat a vyhodnotit požadovaný efekt jako následek určitého opatření. Jádrem problému je zabránit zarůstání lokality náletovými dřevinami, orobincem, rákosem ale i sítinami. Vhodnými nástroji jsou především pastva, sečení, ale i řízené kolísání úrovně vodní hladiny. Pastva je prováděna s pomocí Exmoorských koní za současného počtu 25 zvířat a k tomu 10 ks plemene náhorního skotského skotu. S pastvou máme výborné výsledky, co se týká obnovy lučního porostu ve prospěch zastoupení květnatých druhů na úkor trav. Pastva však není řešením proti zarůstání sítinami a náletovými keři, jmenovitě hlohem jednosemenným, proto jsme nuceni kombinovat pastvu se sečením a odstraňováním hmoty. Chov velkých zvířat a potřeba sečení vyžaduje

pořízení prostředků regulérního zemědělského hospodaření, včetně výstavby seníku na zimní uschování sena a potřebné sklízecí techniky.

Patřím ke generaci tzv. dříve narozených, což znamená, že ještě pamatuji, jak vypadala krajina a příroda nějaké desetiletí po kolektivizaci zemědělství. Pamatuji na hloučky choulících se koroptví na zimním strništi doslova každých 50 metrů od sebe. Pamatuji na louky plné motýlů, zemědělskou krajinu s četnými remízky keřů a stromů a tenkrát mi to připadalo normální. Jak to vše postupně ubývalo při tvorbě velkých zemědělských podniků ještě za totality, tak se to stalo znovu normální. Když po roce 1989 vzaly do rukou zemědělskou činnost současní vlastníci velkých agropodniků a změnili krajinu v jednu produkční fabriku, také se to zdá některým občanům jako normální. Ale ono to vůbec normální není. Tak se ptám, jak dlouho ta nenormálnost vydrží a jestli už dosáhla vrcholu. Pochybnosti o udržitelnosti takového stavu zejména s ohledem na stav české flory a fauny se staly silným motivem, jak může obyčejný občan přispět k ochraně ubývající bioty. Když naše firma vybredla z počátečních těžkých let své existence, uvažoval jsem se svými dvěma společníky, jak vykonat nějaký dobrý čin. Bylo zřejmé, že je hojně podporován sport, umění a jiné dobročinné spolky, ale přírodu nepodporoval skoro nikdo. Podpora sportu, jak pomíjivá záležitost, ale podpořit život tisíce ptáků, žab a nespočet hmyzu, a to trvale nebo alespoň dlouhodobě, to mi připadalo smysluplné.

Bez pochopení a obětování se (finančního) mých společníků, by realizace nebyla možná. Obrovské finanční částky věnované přírodě jsou osobní obětí, namísto exotických dovolených a jiných požitků. Soukromé peníze pro přírodu znamená to, že hrubý podnikový zisk v daném roce se zdaní dle pravidel právnických osob, a to co zbude, se může rozdělit jako podíly na hospodářském výsledku, ale předtím opět zdanit a potom následuje ono „obětování“ pro přírodu. Je asi pochopitelné, že tento postup vyžaduje silnou motivaci. Za všechny ty tvorečky, kteří našli útočiště v našich rezervacích (rezervací je celkem 7), děkuji ochotě svých společníkům.

JAK DÁL

V následujících letech nás čeká dořešení několika otevřených problémů. Stanovení optimálního počtu velkých spásáčů pro lokalitu zůstává i přes 3 roky testování otevřeno. Totéž platí o nastavení vhodného poměru v počtu koní a skotu. Tyto základní parametry nebylo možné určit s ohledem na neustále se rozšiřující pastviny. Pastva musí být doplňována sečením nedopasků a problematických částí porostů. Pořízení kompletní sklízecí techniky a skladových prostor bude velmi nákladné. Zaměstnáváme na plný úvazek 2 pracovníky. Je velkým štěstím, že oba nejsou jen vykonavateli stanovených úkolů, ale jsou nadšenci pro ochranu přírody. Pro představu o rozsahu potřeby jednoho z opatření – 2x za sezonu je nutné obsekávat elektrický ohradník o délce 5,5 km.

Přesto, že jsme se snažili při výkopu tůň dosáhnout co možná největší různorodosti hloubky, velikosti a tvaru, stále nám schází větší plocha zaplavené louky s hloubkou vody kolem 20 cm. Tento nedostatek chceme napravit v další mimo hnízdní době vytvořením takové plochy o velikosti 0,5 ha. Závěrem musím konstatovat, že již nyní se jedná pro nás jako tvůrce o krásné území. Ta krása spočívá v celé komplexnosti ekosystému, ve vzájemné souhře všech zoologických a botanických organismů. Těch 73 ha je dokonale zaplněných nespočitatelnou škálou druhů a jejich jedinců, že až někdy žasneme, že se tam všichni uживí. Pohled na to vše nás naplňuje štěstím.

Pastva koní plemene Exmoor je zásadní pro údržbu lokality a tvorbu rozvolněného a strukturovaného porostu pro ptactvo. Foto Kamil Lisal